

ШЫН

Совет Эвелелиниң коммунист партиясының тыва область болгаш кызыл хоорай комитеттеринин, ажилчы чоннар депутаттарынын болгаш болгаш кызыл хоорай советтеринин органы

1959
СЕНТЯБРЬ
30
СРЕДА

№ 195 (4423).

Өртөө 20 коп.

БӨГҮНГҮ СОЛУНДА

публикация Курене Чөвүлелиниң Премьерин эш Чжоу Эн-лайга телеграммасы (1 арын).
Н. С. ХРУЩЕВ МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕН (1 арын).
Пекинге байырлыг хуралга эш М. А. Сусловтун чугаазы (1 арын).
Партия эге организацияларының өтчөт-сонгулалыг хуралдары.

О. Пачин.—Нарын дүктүг хой ажылыг хөгжүлгүниң айтырылганы (2 арын).
ЧЕЧЕН ЧОГАЛА БОЛГАШ УРАҢ ЧҮҮЛ АРНЫ: Л. Чаданба — Өрүшүк (3 арын).
Кыдат Улус Республиканың 10 чылыгга уткуштур: Сяо Сань.—Чаагай херектерин дүжүт (4 арын).
Каттышкан Наиялар Организациясына богууң черин Кыдат ээлэр ужурау (4 арын).

Кыдаттың Коммунист партиясының Төп Комитетинин Даргазы

эш **МАО ЦЗЭ-ДУНГА**

Кыдат Улус Республиканың Даргазы

эш **ЛЮ ШАО-ЦИГЕ**

Кыдат Улус Республиканың улус төлөөлекчилеринин Бүгү-кыдат хуралының доктаамал комитетинин Даргазы

эш **ЧЖУ ДЭГЕ**

Кыдат Улус Республиканың Күрүне Чөвүлелиниң Премьерин

эш **ЧЖОУ ЭНЬ-ЛАЙГА**

Эргим эштер!

Кыдат Улус Республиканың алдарыг он чылы-биле холбаштыр Силерге болгаш акы-дуума бүгү кыдат улуска Совет Эвелелиниң коммунист партиясының Төп Комитети, СССР-нин Дээди Советинин Президиуму болгаш СССР-нин Министрлер Чөвүлели Совет Социалисттик Республикаларын Эвелелиниң улустарының өмүсүнөн эң-не изиг байыры чедирип, чүректин ханызындан амыр-менди айтырып тур.

Кыдаттын улустарының национал байырлазы — совет кижилерге база өөрүшкүлүг хүн. Октябрьиниң социалисттик Улут революциясының соонда кыдат улус революциясының тилелгези кижилерге төлөгөтүнүн төгүзүгө эң шылгараңгай болушкун болган; империализмниң болгаш реакцияның алдеринге чаз күчүлүг согушкуну ол таарыштырган, дегелей төөгүзүңү бүгү чорудулашмага кайгамчык улут идиган салдарын ол чедирген. Эргиниң ирип-чылаан тургузуун кезээ шагда чок кылгаш, бодунуң төрөөн коммунист партиясына болгаш улут кыдат улус ажилчыларның болгаш тараачыларның социалист күчүлүг тургузуун тургускан.

Кыдат Улус Республиканың тургузунганы болгаш социалисттик алдериниң улустарының акы-дуумалыгы өг-бүлелиниң Кыдаттың киргени тилелгезин марксизм-ленинниң өөредигин тилелгезин чаз чыраткылаача херектен болган.

Силерниң чуртунга чуртутунган социал-экономика эң ханы чаартылгалар чаз, социалист харылзааларын шипитирип тилелгезин хандырган, бодуруң күштерин болгаш бодуң бүгү улусчу чогадылаача хөгжүлгүниң кызыгаар чок дегемнерин ажиткан. Бодунуң бирги беш чыл планын чедикшиңниң күөсеткен, күш-ажыла ынакшылдыг болгаш уран-аргалыг кыдат улус улус акы-агыйының бүгү алдыларын улам ыңай көдүрер дээш, техника болгаш култура революциясын боттандыра дээш эрес-маадырлыг демисежип турар. Ам улусчу Кыдат сайыраңгай иш-дүрүлүш-агаралыг кылдыр дүргөн хуулуң турар. Ол дээрже Кыдаттың өңүктөрүн өөртүп турар болгаш оң дыйыннарының көргүшкүнүн хайныктырып турар.

Социалист бүгү чурттар-биле сырый дем кадылганын Кыдат Улус Республика социалист алдериниң чыгыш ээни болгаш күчү-шымалын быжылган, тайын болгаш улустар аразына айыл чок чорук дээш моңг чок демиседай чорудуң, хосталганы болгаш хамаарышпас чорукту чедип ап турар дарыгтырган улустарга деткичени көргүзүп турар. Кыдат Улус Республиканың ат-алдары делегейин улут күрүзгөн кылдыр делегей кырында улам-на өзүп болгаш быжылган турар.

СОВЕТ ЭВЕЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТ ПАРТИЯСЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНИҢ БИРГИ СЕКРЕТАРЫ, СССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫ
Н. ХРУЩЕВ.

Кыдаттың ажилчы чоннарының өрткөн он чылдарың дүргүзүлдө чедип алган алызындан кайгамчыктыг чедикшиңнеринге совет кижилер Силериниң-биле кады чоргаларың турар, эргим эштер. Бодунуң кайгамчыктыг Төрөөн чуртунуң четектелишкениниң нүгүрүндө бүгү күштерин кызыгаар чок берип турар кыдат улустуң революшчу херикшиңни болгаш төңгү чок энергиясы совет улуска чоог болгаш быдыгир.

Кыдат Улус Республикага улустуң революциясының тилелгези болгаш социалист тургузушкунуң чедикшиңнери Кыдаттың коммунист партиясының, кыдат улустуң улут өлүг эш МАО ЦЗЭ-дун оштаан оң шылгараңгай Төп Комитетинин мерген угааныг удурутлазының ачызында бодуңар аргалыг болган деп чүвени совет кижилер эки билеп турар. Марксизм-ленинниң өөредиге шыңчы Кыдаттың коммунист партиясы чуртунуң ажилчы чоннары мога чок сырый каттыштырып турар болгаш социализмниң чаз-чаз тилелгезинге дилим башкарып бар чорут.

Совет болгаш кыдат улустар нинти чаагай сорулгалар дээш дем каттыштырган демисе-биле быжылгатынган монге найыралдын адмырлыс харылзаа-биле холбашыг. Бистин улустарымыстың бузулбас эвелем бүгү делегей төөгүзүңүг хөгжүлгүниң эң чутула фактор, интернационализмниң ленинниң принциптеринге үндөшлөтүнгөн чаз, бодуң акы-дуумалыгы харылзааларың үлгери болу берген. Бистин чурттарымыстың улустарының аразында акы-дуума найыралдыг хөгжүлгүниң болгаш ханыларынга, делегейиниң социализм системасының бүгү улустарының найыралыны чечектедишкенин улам ыңай быжылгаарыңа бүгү-ле өргөжөк чутула чүдүлгүни совет кижилер моон сонгаар-даа кылыр.

Социализм тургузушкунуң улут чаагай сорулгаларын амыдырага боттандырыңа, бүгү делегейге тайын дээш демисега чаз, улам-на улут чедикшиңнеринг болуру Кыдат Улус Республиканың коммунист партиясына болгаш улусчу чазанга, ажилчыларынга, тараачыларынга, китедигенциянынга болгаш бүгү ажилчы чоннарыңа бүгү чүректин ханызындан күзөп тур бис.

Кыдат Улус Республиканың он чыл өз дегерезин! Акы-дуума кыдат улус дегерезин! Кыдаттың коммунист партиясы болгаш эш МАО ЦЗЭ-дун баштаан оң Төп Комитеди дегерезин! Кыдат Улус Республиканың улусчу чазан дегерезин!

Бузулбас совет-кыдат найырал дегереп болгаш түсү чылдарда чечектелсин!

СССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ДАРГАЗЫ

К. ВОРОШИЛОВ.

Москва, Кремль.

1959 чылдың сентябрь 27.

КУР-НУҢ ОҢ ЧЫЛ БОЛГАНЫНЫҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ

ПЕКИН. (СЭТА). Алдарыг ойну—Кыдат Улус Республиканың чарлазындан бээр 10 чыл болганын холбаштыр байырлыг хурал сентябрь 28-те манас ажиттыган.

Эштер МАО ЦЗЭ-дун, М. А. Суслов, ЛЮ ШАО-ци, Сун Цин-ли, Дун Би-у, ЧЖОУ Эн-лай, Линь Бяо, Дав Сяо-пинь, Пин Чжэнь болгаш ККП-ниң база КВР-нун чазанчыг еске-даа удуруткучуларының, социалист чурттарың партия-чазак төлөөлөрүнүн удуруткучуларының болгаш еске-даа аалчыларынң президиумга көстүп келгенин олуршканнар динитинг адыш чаксаашкынары-биле уткан.

Байырлыг хуралды Кыдат Улус Республиканың даргазы ЛЮ ШАО-ци ажиткан. КВР-нун күрүне гиминиң ыргаткан.

Совет партия-чазак төлөөлөрүнн кижилеринге болгаш чер бөмүрүзүнн алы-бүрү чурттарындан келгилеэн акы-дуума партияларын төлөөлекчилеринге база КВР-нун бүгү-ле өңүктөрүн эш ЛЮ ШАО-ци бодунуң чугаазына изиг байыры чедирген. Демократтыг революцияга болгаш социалист тургузушкунга кыдат улустуң шылгараңгай тилел-

гелериниң дугайын ол чугаалаан. Кыдаттың болгаш бүгү делегейин улустарының улут чыгыш ээни алдары дээш, Кыдат Улус Республиканың алдары дээш ЛЮ ШАО-ци салган.

Кыдаттың демократтыг партияларын, Кыдаттың улустуң политика-консултацияныг чөвүлелин, партия кижигүнү эвес демократыг ажилчыларын, улустуң улустуң болгаш сандыгжыларын бүгү-кыдат каттышкынындан Кыдаттың коммунист партиясының Төп Комитетинин даргазы МАО ЦЗЭ-дунга байырлыг чагааны гоминданын революшчу комитетинин даргазы ЛЮ ШАО-ци номчалан. Чагааны МАО ЦЗЭ-дунга ол түтүп берген.

СЭКП Төп Комитетинин Президиум кижигүнү, СЭКП ТК-ның секретары М. А. Сусловка сөс бериптерге, изиг адыш чаксаашкынары база катан диниреп үнгөн.

Эш М. А. Сусловтун чугаазыг динитинг, үр адыш чаксаашкынары-биле ууда-дарза үзе кирип тургулаан.

Эш М. А. Сусловтун чүве чугаалаанын соонда, кыдат улуска байыр чедирип чүве чугаалааннар болза: Вьетнамның ажилчы чоннар партиясының даргазы болгаш чыгыш секретары, Вьетнамның демократтыг Республикасының президентин Хо Ши Мин, Чехословакияның коммунист партиясының Төп Комитетинин бирги секретары болгаш Чехословак Республиканың президентин А. Новотный, Кореяның Күш-ажыгы партиясының ТК-зының даргазы, КВР-ниң министрлер кабинетинин даргазы Ким Ир Сен, Моолдун Араттын-Революшчу партиясының Төп Комитетинин бирги секретары болгаш МАР-ның Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Ю. Цеденбал, Польшаның Каттышкан ажилчы партиясының ТК-зының политбюро кижигүнү болгаш Болгарияның Улус Республикасының Улус Хуралының Президиумунун даргазы Димитр Ганев, Албанияның Күш-ажыл партия-

сының ТК-зының политбюро кижигүнү болгаш Албанияның Улус Республикасының Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Мехмет Шеху, Германияның Социалист чыгыш айл партиясының ТК-зының политбюро кижигүнү болгаш ГДР-ниң Улус изалатанын Президиумунун даргазы орадакчы Г. Матери, Румынияның ажилчы партиясының ТК-зының политбюро кижигүнү болгаш Румын Улус Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң даргазы орадакчы Э. Боднараш.

Кыска чапсарлашкын соонда хурал эш ЧЖОУ Эн-лайның дарга-лаашкыны-биле база катан ателзюн болгаш байыр чедирер-биле эш САНДО Носага (Япония) ол сөс берген. Оң соонда Францияның, Нидерландының, Италияның, Бразилияның, Испанияның, Великобританияның, Аргентинаның коммунист партияларының баштыңнары болгаш капиталист чурттарың коммунист болгаш ажилчы еске-даа партияларының төлөөлекчилери байыр чедирип чүве чугаалааннар.

Н. С. ХРУЩЕВ МОСКВАДА ЭЭП КЕЛГЕН

Внуково аэродромунга чүректин ханызындан уткуушкун

СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң даргазы Н. С. Хрущев АКШ-ка чоруп чораш, «ТУ-114» деп самолет-биле сентябрь 28-те Москвада ээп келген.

Эш Н. С. Хрущевтун өг-бүлелиниң кижигүнери болгаш ону үдөп чораш еске-даа кижилер ол-ла самолет-биле чедип келгенер.

СССР-ниң Күрүне туктары-биле шиметтинген Внуково аэродромунга

Совет чазактың баштыңын уткууру-биле найысмада болгаш Москвада чоругун ажилчы чоннарының хай саным төлөөлекчилери чыгып келген.

Н. С. Хрущевтун эштер А. П. Аристов, Л. И. Брежнев, К. Е. Воробьев, Н. Г. Игнатов, А. И. Кириченко, Ф. Р. Козлов, О. В. Куусинен, А. И. Микоян, Н. А. Мухоминов, Е. А. Фурцева, П. Н. Поспелов, Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Москвада дипломаттыг төлөө черлерин баштыңнары залга олурган. СЭКП-ниң Москва хоорай комитетинин бирги секретары В. И. Устинов чыгыштанарга доңчу чүве чугаалаан.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Москвада дипломаттыг төлөө черлерин баштыңнары залга олурган. СЭКП-ниң Москва хоорай комитетинин бирги секретары В. И. Устинов чыгыштанарга доңчу чүве чугаалаан.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Американың Каттышкан Штаттарында Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

лов, Д. С. Коротченко, Я. Э. Калинин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, В. П. Мжаванадзе, М. Г. Первухин, Н. В. Подгорный, Д. С. Полянский, АКШ-че алы-чорукка Н. С. Хрущевтун үдөп чораш кижилер болгаш оон-даа ескелер президиумга көстүп келгирге, чыгыштанар боттарының олурган черлеринден чыгыш айл ханы уга туруп келген, динитинг адыш чаксаашкынары кытыгып үнгөн. АКШ-тын СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсе база президиумга олурган.

Москваының-биле 15 шак 28 минутта. Самолет аэровокзалга кээп хонупкан. Н. С. Хрущев бедик чада-

лап черге дүжүп келген болгаш ху-дугурун каттырышкан, уткукчуларга байыр чедирген.

Чымылганар Никита Сергеевич Хрущевка изиг байыр чедирип, АКШ-ка алы-чоругу чедикшиңниг доозулганы-биле болгаш Төрөөн чуртуга эки чаагай ээп келгени-биле холбаштыр чүректин ханызындан байыр чедирип турган.

Митинг, үр үргүлүлгелер адыш чаксаашкынары-биле уткан. Шуту туруп келген.

Байыраакшыкче шилчип турар адыш чаксаашкынары залга диниреп турган. Совет чазактың баштыңына митингтин киржикчилери бут кырыга туруп келгеш байыр чедирип турган. Никита Сергеевич Американың Каттышкан Штаттарының СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсеке чедип келгеш, оң холуң туткан. Динитинг адыш чаксаашкыны залга база дагып чыгызып үнгөн.

Митинг хадыглан деп чарлаан. Совет Эвелелиниң Күрүне гиминиңин чыгаай аалгаш чыгызып турган. Чымылганар эш Н. С. Хрущевка байыр чедирбизан, үр үенин иштинде тарап чорбайн турган. (СЭТА).

Митинг, үр үргүлүлгелер адыш чаксаашкынары-биле уткан. Шуту туруп келген.

Байыраакшыкче шилчип турар адыш чаксаашкынары залга диниреп турган. Совет чазактың баштыңына митингтин киржикчилери бут кырыга туруп келгеш байыр чедирип турган. Никита Сергеевич Американың Каттышкан Штаттарының СССР-де херектеринге түр ботуреттирген Э. Л. Фрирсеке чедип келгеш, оң холуң туткан. Динитинг адыш чаксаашкыны залга база дагып ч

Партия эе организацияларының отчёт-соққудалыг хуралдары

УЛАМ ЭКИ АЖЫЛДААР БИС

Биздин № 6 чеди чыл болгаш № 5 эге школаларында башкылар-ның партия эге организациязым эрте-кен өөредилге чыгында кылган ажал-дарыны түнелин үндүрүп, коммунист нигилдизин төлөтүп тургузукчуларын кижиздер төлө-де, моон сонгаар канчаар ажалда-рын отчёт-соққудалыг партия ху-ралына чыгуаалышкан.

Ол партия организациязым ийн школаларыны коммунистерин ха-ра туруп турар болгонда, оон кич-көнгөйлүгүн төлөтүп школаларыны кайызында-да өөредилге-кижи-дизин ажалдарын улам ажилде-рип турган. Ол школаларыны башкылар эртекен өөредилге чы-гында чамдык эки ажалды чында-ган. Партия эге организациязым хуралдарына өөредилге-кижизди-гелг ажалдарын улам ажилде-ринче уланган айтырылганын чу-гуаалыш, үндүргөн шийтирилери амырал кырынга боттандырып келген. Моон мурунда чылдарга болзаарга өөредилге чыгында школаларыны кайызында-да өө-реникчилерин чуруу экижон. Ону чедип алырынга класстарга, школа-га өөренкичилерин болгаш башкы-ларын дежуриллашканын ийн организациязым, өөренкичилерин кижиздер талазы-биле ажалдарын чурутпанын уруг илг болган деп отчёт-соққудалыг хуралга демде-леттинген.

Коммунистерден совет башкыны бекит алын алдыры-биле сагып, анык салгычларынын кижизди-гелгине бүтү күжүн, билдин харам чокка берип келген эштерин парт-организация секретары эш Крими-кина илеткелгине чыгуаалышкан. Анык коммунист Г. С. Шачина № 6 че-ди чыл школанын үр үе иштинде ажаллап, чыгында-на эки түн-нелерин чедип ап келген. Эрте-кен өөредилге чыгында ол 100 ху өө-редилге түнелин чедип ап, клас-са пионер ажалын үлгерипт органи-зациястан. Галина Степановна ажаллап турар класстын уруглары бүдүн өөредилге чыгынын иштинде уламчылап келген «чеди чылдык эдеринчи» деп темалык пионер-жи оюнарга тилекчи болуп, өө-редилге, күш-ажылга хандыкшылы көргүскөннөр.

№ 5 эге школанын өргөлдөчизи эш Толстикова башкыларын орту-зунга методика ажалын эки органи-зацияст, коллективтин күжүн өө-редилге-кижиздизин ажалдарын экижиздеринче экижиздер талазы-биле мергелидин көргүзүп кел-ген. Ажалында бердинген, бодуну башкы мергелин доктамаал бед-диш чоруурларын санына № 5

школанын башкы эш Данышина-ны база хамаарыштырып болур.

№ 6 чеди чыл школы өөредил-ге-кижиздизин ажалдарын эки тургустунганын түнелинде хо-райда 7 чыл школаларында өө-редилге шынарын талазы-биле ийн-ги черин элөзүн илеткелчи дем-дегелген.

Башкылар бижикти биче бил-дир-лери өөредип ажалга база киржи-п келген. Мында-да № 6 школанын башкылар бодунга хамаарышкан де-вискээрде ол ажалды четпес чо-руткан.

Профилетел организациязым пар-тия организациязым четпес удурун, ала-мелер-биле ажалды доктамаал өвөс чорудуп, хамаарышкан де-вискээр педагогика темаларына лек-цияларын, агитация ажалын парт-организация организациястайын кел-ген.

Башкыларын дуржулга солчул-газын ам-даа четпес организацияст, ол чутуга ажалды кичээлгелг сал-байн турар чорукту бодурабын, өөредилгеге чутуга кино чуруктар-

ны чуруу баууар организациястын, школаларда ажаллап турар башкы-ларын дыштангызынче, амырал-чурутталгызынче кичээлгелг са-лырын № 6 школанын директору А. И. Мартынова бодуну саналын-га чутуаалыш.

Коммунист эш Толстикова са-нал берген, пионер ажалында бар четпестерин илеретип, кадрлар-биле ажалды экижиздеринче сагыш сал-ган. Анык девишчилер ортузунга ажалын экижиздер чыдагыны — ажал ажалдарын шийип алы-рынче кичээлгелг салызында. Ийн-чангаш пионер вожатыларын ший-ип алырынче онза кичээлгелг сал-ыр болза эки. Эге школалар эр-гелекчилерин дуржулгазын со-луштурар семинарларын моон со-гууар организацияст болза эки — деп, ол чутуаалыш.

Чад өөредилге чыгында анык салгычлары коммунист эш Крими-кина кижиздизинге чад-чаа че-дишкенин чедип алыр күш кайы-даа школаларда бар дээрин отчёт-соққудалыг хурал көргүскөн.

Коммунистерниң чөптүг негелдези

Чеди чыл панын хуусаа бетинде күөсидеринге өлбөтүрбөсөтүн АТК-зын коллектив багыт эвес ажал-лап турар. Чеди чылдык баштайгы 1959 чылынын бодурагы панын күөсидер, Совет Тыванын 15 чыл соңга күш-ажылды белектин үжү-жүр дөш алган хүлөзгелгелг кол-лектив чедипкенин күөсидер тур-рар. Сес айларын бодурагы панын тоно-килотер талазы-биле 124,5 хуу, тоно талазы-биле 128,6 хуу күөсидер, 37479 литр кызар чууду камнап алган. Бодурагы панын күөсидеринге коммунист эш-тер Губков, Тодольский, Лопатин болгаш эскерлер-даа эки ажалдаан.

Ималг болза-да мурнакчыларын дуржулгазын, социалыг чарыштын түнелин, бодурагы панын күө-сидеринге коллектив хуралына чутуаалышпайн турар. Күш-ажылды чурууну үрөз таарыларга эвөс эвөс, ималгы чутуе имал болгаш август айларда бегин прога 21 уда буганы коллективте парторгани-зациянын отчёт-соққудалыг хура-лынга илерет.

Политикат билгит бедиринче парторганизация четпес кичээлгелг салып келген коммунистер ший-пүтүмчүлөк. Эртекен өөредилге чы-гында политбүлгүт шынар чок ажаллап болгаш түнелг кичээл ба-за болган. Өөредилгенин бо чымы-да өөредилге организациястайын, бодурагы панын чедипкенин

күөсидер турар бодун кижиздер ду-гайында сагыш салбаа, чедипкени-нелер, камналгалыг эки кижиздерин эскербес чоруктар АТК-да бар. Чи-жээ, коллектарын дуржулга ажал-лап чоруткан 40 ажал чолалыларын коллективте тарып алган кар-тофелин ажаллап чорутуун органи-зациястан. Кышка керектиг ыш, ха-мур даш белектээр, чуртталга ба-жынарын сепээр хемчеглерге ба-за кичээлгелг салбаа.

Ажал-агылга партияны удурулга четпес тургустунган. АТК-нын на-чалгыны эш Байыр-оол бодуну башкарып турары чик машина-биле чутуе сес айлар дуржулга безин 6 мул литр бензинин чарыдаан. АТК ажаллачыларын хой аал ишти чуруттар бажынынга кизилат сел-телин чорутпайн, оон херимин кылдырбайн, анаа кукутку кастыр-байн тургаш, бугхалтерин бажынын сепээрине 10 мул рубльды чары-даан. Бо бүтүн парторганизация со-нуургавайн келген таарышпас.

Ажалда илеретинген четпестерин тарый чайлап, ималгы калр ал-тырышкы кичээлгелг салырын ко-мунистер негел. Партия-органи-зацияст болгаш масса-политикат ажалын амыг негелденин деңгелге бедирер чутуга.

С. ТОВАРИШАТ.

Номчукчуларын биске бижи турары

Бай-Тайга районун Сталин аттыг колхозунун шээр мал фер-мазында 6 мул баш хойну ала-тай уксаанын кошкыры-биле та-ры боозадыр көрдүгөн. Сен-тирнин баштайгы чартыныга чедип 4700 хойну тарып боозат-кан. Боозадыла пункутуула 17 кошкыры үкөш, өк сула, тырткан сүт, дага чуурамы-би-ле немей чедип турар.

Х. Кара-оол.

Өвүр районун «Торгалыг» колхозунун тудуг бригадында 10 кижизде эвөс Калды-Бажын-да мул баш хой кире узуну 70, дооразы 12 метр долгандыр 17, социалыг үлгерилг кажанын кы-лып дооскан. Кыштагынын де-вискээрине 200 тонна сикенин кол-хозчу сикенчилер кыска хуусаа-да белектен кылан.

Т. Сундуй-оол.

Чокта чад Чад-Хал районун

Ленин аттыг колхозунун ажал ишчилери Тыванын хөгжүм-шии театрынын болгаш РСФСР-ни адларды артист В. Оскал-оолун цирк бодуну артистери-биле каттышкан концертин көргөн-нөр. Артисттерин уран көргүзү-лери көрүктүлөр уугу сонур-ган, үргүлчүлөдиг адыш час-кашкыны-биле уаен турган.

К. Дарый.

Бистин школавыста

Бай-Тайга районун «Мурнакчы» колхозун төвү—Булуңа 1942 чылда дөрт өөредилг школа болгаш 7—8 хире бажычыгаштар турган чүве. Анаа ийн башкы, 40 ажал өөренкичилер, 2 ажалын турган бис.

Инда сөөлүг он беш чылдарын иштинде амырал кайгамчык эскер-рилген. Бедип үнгөн хараганын ор-нунда ортумак школагы, электри-лгит, радиолуг, культура ажал чер-лерин болгаш 200 ажал чуртталга бажычылар колхозчу суур чангы берген. Колхозун мурнакчы эге школын чырык чылай класстар-лыг, 400 ажал өөренкичилерин ор-тумак школа апарган. Ол школага өөренип чораннар канчуг хой кижиздер тускай эртемнерин терип алган болгаш харымсалгалыг ажал-лакчылар апарган. Чижээ: Москва-нын Тимирязев аттыг көдө ажал-

агый академияны өөренген Д. Хирли-оол Танды районда ажаллап турар, Д. Лопса—Чад-Халде школа директору, Суге Саг-оол—бодуну школазында дыл бажы-кызы, Х. Шыдыраа—колхозун ар-пакчы тракторист, а А. Чыгал-оол—бирги тыва композитор.

Амгы үеде школага дээр болгаш ортумак эртемниг 30 бажы кар-лар ажаллап турар. Башкылардан Х. Наалым, Чыжыр-оол, Комарова, Рахманова «аар өөредилге кижиз-дизин ажалдарга чедипкенин» ни доктамаал чедип ап турар. Баш-кыларын колхозчулар-биле харым-саа экижон. Олар суурну «Мал-чин» болгаш «Совет» кулчуларын-да чуртталга бажынарын хуваажып алган, колхозчуларга таныдыла ажалын чорудуп турарлар.

С. МАЙНЫ.

Септекчилерниң күзели боттанган

Автотресттин төп септелге мастер-скаясында эш Кукарин удуруткан мототехниктер бригадынын кижиз-дизин коммунист күш-ажылды бригадазы деп атты чедип алыр дөш күженишкенин ажаллап келген. Бригада бодунга оонашкан ажалын үргүчү ажал күөсидер ту-рар. Коллективтин чокта чад бол-ган нини хуралы эш Кукаринни мурнакчы бригадазын коммуни-ст күш-ажылды бригадазы деп атты тывыскаан.

Бригаданын кижиздизин: Кука-рин алышкылар, Коных, Кабанов олар күш-ажылды ийн организа-цияст, бо-боттарына эш-хуузуна дуадамчызын көргүзүп тургаш, ө-көс бригадалардан эки көргүзүл-лери чедип ап турар. Күш-ажылды бодуручулук бедиринин түн-нелинде бир автобусу септеэринге көрдүгөн шаг-үеңи иштинде эш Кукаринни бригадазы ийн автобус-ту септеэрин чедип алган. Септе-лени ималг темп-биле чорудуп ту-рарында бодурагы чери ол брига-данын күсели-биле бир айда-ла ажал-төзөвиринин фондүзүндан 935 рубльды камнап ап турар.

Септелгеге келген автобустарын моторларын хымачалыг чызып кө-рөш, оон элзэн кезектерин чад кез-

зектер-биле солуп каарын кыскап, эрги кезектерин чарып септеп, ажалдага база катан кижиздерин септекчилер кол кичээлгелг салып турар. Ол чорук бир айда септе-лден 3200 рубльды камнап алыр ар-ганы берген.

Эш Кукаринни бригадазында күш-ажылды сагыла-чуруму эки болгаш бригада кижиздизин бот-тарынын техниктиг билдин бедир дөш шупту өөренип турарын хура-дан демдегелген.

Бистин бригадазыска комму-нист күш-ажылды бригадазы деп чагай атты тывыскаан көчү-өрүчү-лүр Коллектив кыжиздизинин бо бедик идгелги моон-даа артык ажаллаарынче бисти кыг-рып турар. Бистин бригадазыс ай-нын бодурагы оонашканын үргү-чү ажал күөсидер келгеннин түн-нелинде 1959 чылдын панын/иб-лары 7-де бурун күөсидер ажал-лыг апарган. Бистин мур-нунда алган хүлөзгелгелг ол ху-саа декабрь 5-те болгай. Ийнчангаш чыл панын 10 айларда күөсидер тургаш, чеди чылдын панын 6 чылда күөсидер биске боттут херек апарган — деп коммунист күш-ажыл бригаданын бригадир эш К. Кукарин чутуаалыш.

А. ПОЛЯКОВ.

Чурукта: төп автосептелге мастерскаясында коммунист күш-ажыл бригаданын кижиздизин: (солгай талазында) П. Кукарин, К. Коных (бригадир), Н. Коных, Л. Кабанов. Фото С. Маадымын.

НАРЫН ДҮКТҮГ ХОЙ АЖЫЛЫН ХӨГЖҮДЕРИНИҢ

ХОЙЛАРНЫ ХАЙНАКААНЫНЫН ТҮННЕЛИ

Чуртка хой ажалын улам ийи-хөгжүдери СЭКП-ниң XXI съездин көчүт чутуаалыш айткан. Съездин шийтирилери амыралга бот-тандырып сорулга-биле элзэн хой ө-лөстөрүн база кырайыны хой ажалын ажалдакчыларын хой кыжиздизин чөвүл хуралы м оон мурунда Чита областа болуп эртен болгай. Сибирге, оон нагине-де Тыва автономну областа нарын болгаш чартык нарын дүктүг хой ажалын хөгжүдүп болурунчү бүтү аралары бар дээрин чөвүл хурал демдегелген. Бистин областын төлө-лөкчилери анаа база кирешкен, олар орта чораш хой ажалын хөгжүдүр талазы-биле эртемнин, практиканын чутула чүдүлгери билл алган бол-гаш оон колхозтарын, совхозта-рын амыралынга ажаллап бот-тандырышкан хемчеглерки ап тур-рар.

Тус черин эвөс продуктулук хойларын нарын дүктүг бодурукчу-лар-биле хайнактар ажалды обла-стын бүтү колхозтарыга болгаш сов-хозтарына калбартырып уугу «Фрунза салдыган. Көдө ажал-агынын дуржулга станциянын сүтү киржизилген-биле областын мурнуу районнарына 1954 чылдан бээр тус черин хойларын алтай ук-гааш нарын дүктүг кошкарлар-ына эдеритирин хайнактар ажал иштон турган. Областын мурнуу са-лак районнарына нарын, чартык нарын дүктүг хой ажалын хөгжү-дери чуте кичээлгелг салдыганга. Чуте дже, ол районнарын колхоз-тарында бүтү хойлар өске канды-

даа уксаалар-биле холушпаан болгаш кол нурууу кара баштыг ас, уугу кудруктуг, бодун дүктүг болуп турар, оларын дүгүлде хой өзүг чүдүлөр тоглап дүжүп чоруур. Ийн-дыг хойларын хайнактаарга, олар-нын дүктүг, экир продукттулук улам-на бедик болур.

Областын колхозтары 1960 чыл-та нарын дүктүг кошкарлар-биле тус черин хойларын эдеритирин хай-нактар ажалды күштелдирип тур-ган, хайнак хойларын 540 мул башка чедип азы оларын бир-э-зилген 3,5 кг дүктү кыргып алыр, ол-ла чылдык төмөчүлүг чедип муру-нуу районнарга бүтү хойну 90—95 хуузу, төп районнарга хойлар-нын 70 хуузу хайнактаан турар деп сорулганы салган болгай.

Тес-Хем районун колхозтары 1955 чылдан бээр нарын дүктүг кошкарлар-биле хойларын эдерит-тирин хайнактар ажалды калбар-таан. Хой тарып боозадыр пункт-тар Ленин аттыг колхозка ийн, «Чо-лураа» колхозка бир, «Ах-Эрик» ко-лхозка база бир кезек черлерге тур-густунган турган, оларга нигили-биле ол колхозтар 10.000 хойларын тарып боозаткан. Ийнды-даа болза, бо талазы-биле ажалдын түннели ималг-ла эки өвөс болганын, бирги салгалды хайнак хураганнары эвөс аалдыганын четпес деп дем-дегелер херек.

Көдө ажал-агынын дуржулга станциянында хайнактын турган «Чолураа» колхоз 1956 чылда 5463 хойларын алтай уксаалыг кошкар-ларын үрөш-биле тарып боозаткан.

хирезинде-ле, 1957 чылда ол-ла хойлардан чутуе 2739 хайнак хураганнарын алган, а оон өскө кол-хозтар оон-даа куду көргүзүтүп болган. Моон чыдагыны тарып бо-озадышканын бүтү негелдери салгызында болгаш хой хураган-нашкынын чөгүрү негелдизинге че-дип чорутуушкан.

Эртекен чылда районун колхозта-рын хой тарып боозадыр пункт-лары 9 кезек черде бар апарган. Ола-да чылда 20 ажал мул хойларын алтай уксаалыг кошкарларын үрө-ш-биле тарып боозаткан. Колхоз-тарын бүтү төрүр хойларыннын 33,2 хуузу нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойлар апарган. Ажал-агылар моон сонгаар нарын дүктүг хой ажалында улам хой өрүлганы алыр аргалыг апар.

Эртекен чылдарга деңгээр, бо чымын төрүр хойларын уксаа шынарын экижон. 1959 чылда «Чолураа» колхозун бирги, ийги-ли хайнак хойлары 174 турган бо-ла, бо чымын ималг хойларын са-ны 204 баш. Оон өскө колхозтарды бирги, ийги класстарын хойлары ажалында чок. Бирги, ийги класстарын хойларыннын бир-э-зил ортумак дигит деңгизи 45—52 кг, а дүгү—3,8 кг-дан 5,2 кг чедип турар, дүктүн шынары 58—60. Ол дук нарын болгаш чартык нарын дүктүг хойларын шийткенин ол. Чунгак хой болгонда дүктүн шы-нары эки болур. Ушкү, бешки клас-са үстүнгөн хойларын дүгү чартык нарын болгаш нарын болур, чамдык таарылгаларда джээ эвөс, оон чу-гуу ажалы бутушкар болуп, чад-гы аай ак өнүн негелденин үрөш турар таарылга база бар.

ХАЙНАК ХОЙЛАРЫНЫҢ НАЗЫНЫНЫҢ ЧЕТЧИРИ, ПРОДУКТУЛУУ

«Чолураа» колхозун мурнакчы хойжуу эш Ак-оолун үш харым хойларынны дика хойу ийишээ, оларын бир-э-зил ортумак дигит деңгизи 50—57 кг, дүгү—3,5 кг, оон узуну—8—15 сантиметр, дү-ктүн шынары—50—58. Бо колхозта ирт каларчы эш Курбууун ажалгазында ирттерин баш бүрү-зүгүн ортумаа-биле дигит деңгизи 63—86 кг, дүгү—4 кг, оон узуну 10—17 сантиметр, дүктүн шынары 50—58. Чамдык ирттерин баш са-нында 3,7 кг-дан 8,5 кг чедип чартык нарын дүгү бирги кыргыла-да аалдыган. Оон-даа өскө мыдыг чижектерин ол колхозтан көрүп бо-лур.

Үш хар четкен хайнак хойлар-нын, ирттерин продукттулу кө-дөрүндан болгаш дигит деңгизи те-мжиринден аныда, оларын соок-ка доммаан, хар алаанда олтуу са-зып чирпи, даваннарын тастаан-ны, сикени, алы хевир тус черин анаа хойларыннан иркта артык бо-лур турар. Бирги, ийги салгалды хайнак хойларын ажаары тус че-рин анаа хойларыннан бичи-даа ылаа чок. Немелде чедипкелге-даа, чам хураганнары хүлөп алыр тус-кай чымын кажалаар-даа чок кы-решкен, ол хайнак хойлар бистин колхозтарында эвөс өвөс өзү, чы келген тулум-на эки уксаалыг хураганнары берип турар.

Хайнак хойларын ажаллаагы экижидер, төрүп турар үеинде оларын хураганнары тускай чыл-дыр кажалаар-биле четче хандыр болгаш сакзынан ажаар арганы чеп ажаллаар болза, 2—3 төрүл-геге сонгаар 100 хойдан на 120 аыл оон-даа хой хураганнары хойжу

бүрүгү ап болурун практика көр-гүскөн. Бо чутуга ажалга колхоз-тарын удурутчулары, мал ажалы-нын тускай эртемнилер кошок сагыш салып турар.

1958 чылда «Чолураа» колхозка хойжу Тере 61 тогу хойларын ийги салгалды хойларыннан төртү-түгөн кошкаржыгаштар-биле эд-риштеринин түнели эки болган. Төвөн 56 тогулардан—48 хура-ганнар аалдыган, элжизилгеге кир-зе-даа, 5 тогулар кызыраан, 8 ху-раган хорамчага таарышкан. Тогу хойларын чаш хураганнарыннын төртүтүгөн хүнүнде бир-э-зил дигит деңгизи 3,7—4,65 кг болгаш, дүгү четче, боттары кышпай, эл-лерин дораз эмер, оларын мөзүтү колдуунда алтай уксаалыг улаан-га. Дүгү айлар эртекен сонда кы-нап көөргө, бо хураганнарын дүгү ылап-ла нарын болгаш чартык на-рын болган, боттары улуг шыра-даа, кыжын төртүтүгөн хураган-нардан тудак чок.

ХАЙНАК ХОЙЛАРЫНЫҢ АЖАЛГАЗЫН ЭКИЖИДЕР

Мурнакчы колхозтар, совхозтар хойларын норма баууар эки шы-нарып сикен, шымыг чедип-биле үргүчү чедип, эки өлтү-чү черлерге организацияст олар-лап турар. Ийнчангаш оларын дегелин шагын кайы-даа үеинде бир джээ, дүгү өзүлчүлгө болгаш хой болур. Бистин районун колхоз-тарында байда арай таарымча чок. Бирги, ийги салгалды хойларынга кандыг-даа немелде чедипкелге бе-динмей келген, олар кыжын чүлге чеп өлтүрар. Бир өвөс хайнак хой-лар немелде чедип-биле норма бау-уар үргүчү хандырышкан, эки өлтүтү черлерге өлтүп, шагын дөрт элзээнде оларын күш-тенге-ли бир джээ, семис турар болза,

бөөр дүгү, эди, оругазы хой бо-лур.

Устү-Шынаада, Оруку-Шынаада хойжулар хойну чутуе оларларже суруп каар ийишке азы олар солур чурууну үрөш турар. Кыжын олар-ларын бөдүктөп, үзүп ажаллаары-нын планы чокта, кодан чөгүн до-гандыр оларларын күстен эгелеш малга чидирип каалтарга, ол участкада олар төнүп каар болгаш кыжын соокта хойжулар өскө олар-ларже көжөр чорукка таарышар. Мал турбаан болгаш чымыгты өдиркөөн соок кажалаарга барган хойларын база төрүр үеде күжү артыптар болгаш чаш хураганнарын олар суду-биле тогтуруп шыдава-алаар. Ийнчангаш хураганнар хорам-чаа база таарышар. Колхозтарын баштаар черлери, ферма эргелекчи-лери, мал ажалынын тускай эрте-менчилер оларларын чеп ажаллаары-нын планы кылышпаан, ол бау-уар малды организацияст оларла-ры чутуга.

Кыжын боос хайнак хойларын бир-э-зил 1,5 центнер, төрүсө хой бүрүтүгө 1 центнер сикен болгаш холукаалыг чедип оонажыр кыл-дыр хуваар ужурулук. Хойжулар ө-лө-биле чергелештир хойга үргүчү дүгү бөөр херек. Кыжын, чайгы болгаш өскө-даа үедеде үрелгит кошкарларын ажаллаагы чедипке чок болгонда, бодурукчу шынары кудулап турар. Чамдык ажал-агы-ларда кошкарларын дүгү чы кел-ген тудум көвүдөрүнүн улуу, ха-рын эвөжөн турар. Чамдык кошкар-ларын немелде чедип-биле база хандырыр чутуга. Күш-ленген се-мис болгаш эки шынары дүгүлүк чүдүлгери эки хураганнар аалдыр. Шагын кайы-даа үеинде кошкар-лар семис, харын-даа көчүт эки семис турар болза, улуг ажал-дүз-

дыг болур. Ийнчангаш оларын олар-ладышканын, немелде чедипкел-гезин өскө-даа бүтү ажаллаагы улам-на экижидер онза негетини турар.

«Ах-Эрик» колхозун хойжуу эш Кур-Сели 1958—1959 чылдарын кыжынында 400 ажал хойну хава-зын чымылаан, кыры чагай ка-жаага кыштаткан. Оон түнели эки болган, ималг кажаага кыштат хой хур кыш ашкан, оон дүгү баа-арыг. Часкы оолашканын үеинде ол хойларын хураганнары менди ал-дыган, күжү баксыраваан.

Кыры чагай кажаны тудуп алырынын бодун арзаны мындыг: оон бедип—1,5 метр, ажаллаары калбак маналардан кыган хан-дарын чымыр шараан, оон даштын саван, сикен-биле чымылывышкан, оон чыра болгаш хар-биле бижил-лап тургузар. Хойжулар оон сонда ол кажаже хойну кинир апар. Хүндүс хой оларже үе бергенде, олар кажаа иштинин өдөн тус-тус бөдүктөн ооалап каар, кезже ка-жаалаар мурунда хой алаанга өде-кти чада экин бээр. Кыры чагай, ханазы чымылалганын кажалаар-ын туташ областын бүтү ажал-агыларынга ажаллап болур.

Хайнак хойларын чаш хураган-нарын төрөзүгөн баштайгы 4—5 хүнүнде илери-биле кады тустыг бедиктеден клеткаларды чымыг кажалаарга тургузар чутуга. Беш конук эртекен сонда хураганнарын ол-ла клеткаларды чымыг кажалаарга бөдүк бөдүлү-биле тургузар болгаш оларын ажаллаагы күш-телдир. Нарын дүктүг хой ажалын хөгжүдүп болурунчү бүтү ар-галары колхозтарда бар болгаш бот-тандырышкан.

О. ПАПЫН.

Районун көдө ажал-агы ин-спекциянын кол эолетини.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ БОЛГАШ УРАН ЧУУЛ АРНЫ

ЧЕТИРДИМ

Чораан черге базым бүрдө
Чооап-шылап, бакты көрүп,
Арын-шырай, дүзүм безин
Ара каткан шыр дег чордум.
Эвейни аз, чөмгөрсө деп
Эки сөстөр дымнапайыл,
Эрге туткан баязаттарга
Эник ыткан дора чордум.
Чүлөн артык хайыралыг
Чүрөөм болган Совет чакка,
Караам чажын чога туткаш,
Кавайымга өпөйлөдү.
Оран чурттуу ээзи болган

В. ЗРЕНЧИН.

Поль Робсонга

Арын сынмас хүлүмзүрүүн,
Ашкан эриңи, ак хар дикчиң,
Шоупу келир шолот караам
Чораан бодуң сөгөлөр тур, Поль.
Дөспөс ишчи негр чонунуң
Төмөс күжүң, маалыр сорууң
Сүр-күш тырткан ооруңуңа
Чүмү-биле сипирдин, Поль.
Караңгыга бекеттириң,
Хары диктиң аймак-угуң
Бот дая эрге, костады дөшөң,
Болчуп келир өңүңү сен, Поль.
Ханы килең эриңи ашкан,

С. МОЛДУРГА.

Эрзинчилерниң үлөгер домактары

Бо чылдың иялда Тываның эр-
тинчилер институтунун аас-чо-
галы чыыр эспедициязының бир
отряды Эрзин району чораан.
Аас-чогаалының бүгү жанрлары-
биле Эрзин байлак. Мында аас-чога-
алының хей-хей чогаалдары утайын
чоруур кыргынар Кыргыс Чамзы-
рың-Сүрүнович Назым, Кыргыс Сап-
догович Данзин, Батмаа Лопсаң-Су-
руновна Чалмаа болгаш эскелер-
даа колхозтарының амдыралында
идекейлиг кирип, чурттап турар-
лар.
Бистин отрядымыс 42 тоолдары,
372 тывызыктары, 147 куплет эр-
гиниң ырлары, 19 кезек йороз-
дерин; 33 тоолчуру болгаш төгү
чугаалары, 88 үлөгер домактары
чымп бижээң.
Эрзинден бижаттыңер үлөгер до-
мактары номчулчуларга сонурга-
тымыс:
Эрги, чаадын септэрге
Хепти-сынын чоруур,
Эжин, чөвүн кичээрге
Эштин өрүдү чоруур.
Судак-даа болза суглуг
Сурас-даа болза адалыг.
Чүүд чок сөс турбас
Кожундак чок тон турбас.
Чалганың даштында маны чок.
Чилбениң чанында чен чок.
Чон-чоорган
Хей-хейлен.
Бүгүдөңнү сүмези-биле
кылырга чеме чок
Бүдөөн сүт-биле чунарга хир
чок.
Хоочун кокут
Хоо тараа чөмүң.
Кижиге эртем керек
Бедис салырда сүт керек.

Театрның таныч бөлүүнүң Совет Тываның 15 чыл онда көргүзөр концертке чаа танчыны белеткеп
Фот. В. Лутковтуу.

ТЕАТР ЧАА СЕЗОНДА

Бо чылдың апрель айда СЭПН Ты-
ва обкомунун бюрору болгаш ажил-
чы чоннар депутаттарының област
Советинин күссөкчи комитети
РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели-
ниң айттышкынын ёзуугар нацио-
нал шии театрын чаа театр сезонун-
да эгелеп хөгжүм-шии театры кыл-
дыр өдө организаастар дугайында
доктаалды хүлээп алган. Театрның
ажылын өдө тургузуп, ону бедик
мергежилдик тускай эртемниң кадр-
лар-биле хандылар дугайын шийт-
пирге айткан. Оон-биле чергелеш-
тир нити ырга кирип тыва нацио-
нал кижилерин болгаш бот-тывыгын-
уран чүүл бөлүмнениң кижикчи-
леринден мергежилдик танчычылар-
ны чыгып, танчы бөлүүн тургуз-
сорууда-биле ажык көркүстүр чар-
дарын театрга чөпшөөрөөң.

Конкурсту чарлаан аныктар ор-
тузунга улуг сонургаалды хайнык-
тырган болгаш 400 ажык билин-
деринин хүлээп алганын комиссия-
зынга кирген. Оон түннелин-
де мергежилдик 20 кижини театр-
ның составына хүлээп алган. Чаа
кеелден аныктар уран чүүлүн теор-
ияларын практиктиг кичээлдер-
биле холбап, август 10-дан эгелеп
өөренип эгелең. Олар-биле дружи-
налыг педагогтар: театрың кол ре-
жиссёру А. М. Кисельгоф, хормейстер
Е. А. Караулова, режиссёр С. П.
Майер, РСФСР-ниң алдарыг артист
И. С. Забродин олар кичээлден ту-
рар, а балетмейстер В. В. Касатов
танчыларын тургузуп, оон шенээш-
кинерин удурутуп турар.

Бистик көркүчүлерибиз Совет
Тываның 15 чыл онда чаа кон-
церт программасын көрөдөр. Анык
артистер нити ырга, «СССР-ниң
улустарының найыралы» деп тема-
лыг танчыга, тыва балыкча болгаш
эске-даа номерлерге кирип. Олар-
ның аразында Эртине Серен, Зол
Лопсаң, Чечекмаа Танова, Кызыл-

оол Оюн, Г. Годяев, Г. Сапогов бол-
гаш эскелер-даа бар.

Урер-хөгжүмүнүң составы четче-
леттинген. Мында талантыг анык
музыканттар: Москваның Ипо-
литов—Иванов аттыг музыка учи-
лищениниң доозукчузу В. Костро-
ков, Красноярскиниң музыка учили-
щениниң Л. Житов, Чебоксар учи-
лищениниң доозукчузу А. Феофанов
олар кирип турар.

Театрның 24-кү чаа сезонунда
музыка талазы-биле удурутпаган
композитор А. Чыргал-оол чорудар,
а кол чурукчузуна Ленинградтың
Решин аттыг чуруга академия-
ның доозукчузу С. Ланзын ажы-
даар. Ол ышкан Тывага көп ажы-
лаары-биле артистер Л. Марков,
Н. Аверина, А. Баталина, Е. Назарен-
ко, Е. Балашов болгаш эскелер-даа
чалаттырганнар.

Совет Тываның 15 чыл онда
байырдал концерттен ангыда театр-
ның тыва бөлү чөгаалчы А. Са-
ган-оолдун «Оттушкун» деп ший-
ни көргүзөр. Мында Тывага рево-
люстүг шимчээшкениниң дугайын
чугаалап турар. Ада-чурттуң Улуг
дайымынын чыдарында совет ки-
жилерин немец фашистерге уду
мадыралыг демиселер киригескен. А.
Салынның «Варанчы хөрөжөн»
деп шийни театрың орус бөлү
оелеткеп турар.

Революцияның баштычызы В. И.
Ленинниң төртүнгүненден бээр 90
чыл болган оон таварыштыр театр-
ның тыва бөлү «Боолуг кижиге»
деп чаарты кылдыгын шийни көр-
гүзөр. Ол-ла бөлүк Кыдат Улус Ре-
спубликаның 10 чыл оон демдегиз-
ри-биле кады ший бириккенин «Со-
юлунуң Тайфун» деп шийни белет-
кеп турар.

Бо чылгы сезон классиктиг ший
чогаалдарын көргүзөр талазы-биле
бай. А. П. Чеховтун төртүнгүнен-
ден бээр 100 чыл онда театрың

орус бөлү оон «Уш угбашкылар»
деп шийни, а тыва бөлүк Н. В.
Гогольдун «Ревизор» деп шийни
катап көртүзөдөр. Партияның төө-
түлүг шийтилерин ёзуугар бөгүн-
гү колхозчу суурлар хүн үнгөн ту-
дун-на чаартылып турар. Колхозчу
амыдыралда улуг эскерлишкенин-
ниң дугайында Шукурбекоо туп
«Мээн Алим» деп шийни көрүсү-
дөргө сонургадыр.

Көрүчүлөр катырыңгы болгаш
шоудугаг шийлерин көрүсөдөр. Те-
атр А. Сафроновтун «Чем кымы-
чымы» болгаш Б. Фивондун «Ам-
дыралдык эгеле» деп комедияларын
көргүзөр.

Хөгжүмүг шийлерин тургуз-
талазы-биле бистик планымысты чу-
гаалап ужураут бис. Чоокка челир-
ле мынд шийлерин белеткээр бис-
ке дыка берге турган, чамдык ойнак-
чылар челишпес, урер хөгжүмүнүң
чок турганмында үдөгелерин бала
болгаш панино биле чорудуп тур-
ган. Амгы сезонда театрың өдө ор-
ганизаастаанында бисте урер хөг-
жүм-да, балет-даа, нити ыр коллек-
тив-даа бар, мынчанга хөгжүм-
нүг шийлерин белеткээр арга бар.

Чаа сезонда театрың тыва бөлү
С. Сарыг-оолдун «Чечен болгаш Бе-
лекмаа» деп музыкалыг драманын
бир-ле дугаар белеткээр, оон музыка-
лыг театрың чагымы ёзуугар ко-
мпозитор Р. Кенденбиш чогааткан. Ол
драманың сөзүн тыва улустун тоол-
дарының азын барымдалап тур-
гускан. Автор болгаш композитор
Чечен болгаш Белекмаанын шымын,
хөгүлү, аразында ынакшылыг, эр-
гиниң артышкынары биле демис-
селер турар анык кышлар кыл-
дыр көргүсөң. Шийде элзэн хой
нити ырлар болгаш тыва танчы-
лар киригес. М. Ауэзовтун «Эли-
лик Көбек» деп хөгжүмүг шийил
баа унер. Орус бөлүк өң дээр
болгаш билдинтир «Далай бедирин»
деп оперетти көргүзөр.

Чаа, 1960 чылды чаа концерт
программасы-биле ужураштыр бис.
Бистин бичи чаштарымыс тавары-
штырган шийлер орус, тыва дыл-
дарга унер. Ол ышкан концерт-эс-
терда бюрорунун базанында үндө-
лөөн ойнактар театрың тускай
бөлүгү тургузар.

Амгы үдө театр байырдал кон-
цертинин номерлерин болгаш чаа
сезону ажыдар шийни белетке-
лерин, шиймеле каасталганы, ко-
стюмнени белеткеп турар.

Хөгжүм-шии театрыңның ажы-
дакчылары чон-биле харылаанын
быгыг туудуп, амгы үеңиң дугайын
көргүскен шынын болгаш чидиг ут-
калыг чаа-чаа шийлерин тургузуп,
областың културтуг амдыралында
чаа базанын кылдыр ужураут бис.
Ону боттандырының бүгү аргала-
ры бисте бар.

А. МОЛЧАНОВ,
хөгжүм-шии театрыңның
директору.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ КАЛЕНДАРЫ

НИКОЛАЙ ОСТРОВСКИЙ

(Төрүттүмкөн хүмүндөн бээр 55 чыл боламын)

Николай Алексеевич Островский-
ниң төртүтүнгөн хүнүндөн бээр бе-
жен беш чыл болган. Николай Остро-
вский болуңуң чогаалчы ажык
чорудугазын, амдыралын комму-
нистид идея-биле, революстүг демис-
сел-биле холбантырган чогаалчы
кылдыр чечен чогаалдык төөгүңүң
кирген.

Быжыг турустуг коммунист, ха-
мааты дайымын киригичини Остро-
вский катары согурап, ший-
четтинмес кылдыр мунчураан-даа
болза, «Кан канчап катканын» деп
ному бижээ, «Улук чок патриоттуг»,
мадыралыг чоруту кылган. Оон
«Кан канчап катканын» деп ному
«Овет аныктарга болгаш делегейин»,
демократтыг мурбакчы аныктарың-
га амдыралды өөрениринге өөредил-
ге ному болган.

Николай Островскийниң амдырал
чуртталганың орус Октябрының
социалист Улуг революциясы-биле,
Советтериниң эрге-чагыргасы дөш де-
мисел-биле сырый холбаалыг. Бодо-
лун амдыралының байлак дугаа-
газынга үндөшпөс, Островский
болшевиктерин, комсомолчуларын,
мадыралыг аныктарың кай-
гамчыктыг дүрү хевирин тургузуп,
чаа нитилел дөш демиселдин улуг
үеңиде кижилерин мөзү-шынары
канчаар канчалганын көргүсөң.

«Кан канчап катканын» деп ном-
нун кол мадыры Павел Корчагин
аныктарың ынак мадыры, өңүгү
болгаш сумелекчини болу берген.
Аныктар Корчагинниң социалист
Төрөөн чуртуңа кызыгар чок берди-
нер чоруткун, эрес-шудургу демис-
селчинин, өңис сорулга дөш мога
шылап чок, мадыралыг чоруткун,
арыг моральдыг мөзү-шынарың үлө-
гер чижээ кылдыр көрүп турарлар.

Чечен чогаалга амдыралдык мы-
рынай бодундан кирген Павел Кор-
чагин бүгү улуг ажык-херектерге
аныктарың сорул кирип турар.
Павел Корчагинниң үлөгерин-биле со-
вет аныктар дайын мурвудагы
беш чыаларда күш-ажымың улуг
ажык үлөңү будуруп, Ада-чурттуң
Улуг дайымының фронттарыңга да-

Николай Островский, оон Павел
Корчагин коммунист дөш демиссе-
де бистер-биле кады бүгүн чорул
турар. Оон мадыралыг, Төрөөн чурт-
ла, Коммунист партияга бердинге
чоруу—коммунист тургукчуларын
чаа-чаа тилелдегерге сорул кири-
п турар.

Кадыг-бергээ торулбас бис

Чондун нүүрү	угаан,	күжү,	Боттандырып, туудуп тур бис.
Чондун бедик	чырыкчымы—	чымчык бис,	Кымыз-даа, чалыныс бис.
Коммунист партияныс	Хостуг ишче баштап турар.	чалданмас бис.	Төөгүнүң чаагай хөрөөң,
Эртем-биле чалгыннаган	Эртем-биле чалгыннаган	Боттандырып, туудуп тур бис.	Төлдүң чолуп камгалла бис.
Эзир күш дег	ужуккан бис.	Боттандырып, туудуп тур бис.	Эртем-биле чалгыннаган
	ужуккан бис.	Боттандырып, туудуп тур бис.	Эзир күш дег,
	Боттандырып, туудуп тур бис.	Боттандырып, туудуп тур бис.	ужуккан бис.

А. АРАПЧОР.

ӨӨРҮШКҮ

Тээли сууруну чогуңда шөлге ки-
жи-ле хой. Олар бодук-бодук кылдыр
слурп алган, самолёттун озады-
нынын, 15-те Кызылтоа Совет Ты-
ваның төөгүңүңе база бир улуг өө-
рүшкүдү байырдал болуп, ол байыр-
далга барып, солун чүүлдерин көрү-
сөңненин дугайына чугаалап олур-
гулааннар.
Бичап олургуваста, бир-ле кижиге:
— Бо кызыл боор? Чугала-ла азе,
эштер!—деп, хөөрөп чугаалган. Са-
молет маанавар демги кижикниң ко-
рунган чүтүңге — чилгир ак-чок кай-
ты дээрини терилеңге дүлдүгө бер-
ген ышкан, дүлдүскеттү күстүп ки-
чало дүр ол ыракта Бай-Тайга талы-
зында Тура дашында барзының
дундунда бо күстүп турар СТС бе-
тикче көрүп бергенер.
Савай араар базым турар, согуң
ажык сооттуңа берген доруг азе-
ттиг, шаялалыг, куу юстикум, бедик
эгинерилер, күдөр сынын кижиге
эрай дашы хевирлер бер чоран.
— Кижиге-даа, дээр-даа берге-ле-
дир азе!—деп, мында олурганнар ма-
гад чугаалаштар.
— «Найралыг» колхозтун муракчы
малчыны — эш Маадыр-оол-дур
ийин, моонор!—деп, чер-чуртуңуң
улугу малчынын танып каапты. А
малчы мында олурганнар базы-
ла танып каапкан, эй соккаш, көзүң
жүрүлүп чугаалашты.
— Ча, малчын каян үңгөр ирги?
— Бертен баттым.
— Кай хан бар чор силер?
— Дүүн кезең сөс чөдө берген: Кы-
зылга малчынын хурала болуп. Бис-
тин облазымыс улуг шаянал четпир-
ген чүве-дир. Дүргөн башы кел чаа
дөш чоруткан. Бичангаш дөш чаа да-
лажык батканын бо ийин. Топтуг,
укааның, кадыр хавантың, эңир хайы-
л, дорт-дорт чугаалап олурар мал-
чынын чугаалаш шутууус сонурга-
гай бердиңс.
Сибирь областарының бир ду-
гаар черин элзэн улус-тур бис.
Бичангаш РСФСР-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң шийлерин Кызыл ту-
буге болгаш 100 муң рубль-биле пана-
дадып тур бис.
— Магалыг-ла байырлаңчыг чүве-
дир ийер.
— Ол шаяналдарың барып хү-
дээп алчыр аас-кежиниң-дир силер.

Бистин малчынымыс бир. Будун
бир будунуң кырыңга салып алган,
илеткелчинин сөс бүрүзүн эрттир-
бейн хандыкшып дымнап олурган.
— Бистия районуус дугайында
чүү дээр ирги, эки дымнап олуруп
кор, самолет союуңда кулаң дүү-
дөш, мен арай эрттирилки дег олу-
р мен—деп, чанында экинче сым-
ырган.
— Совет Эвилелиниң составыга
Тываның киргенинен бээр ам 15 чыл
бооп турар. Бо аразында кайы
херге эскериле болган дээриниң ка-
рак-биле көрүп болуп—деп илетке-
ли чугаалаарга, малчың:
— «Ол-даа конугуш ший, Бистия
району беким көрбөспө—танымтыг-
мас болган. Бай-Тайга шынал-ла
бай болган. Бо мени беким көрбөспө:
байгаш ашак—районуң бир мурак-
чы малчыны диктирип, мында суу
олуруп турар. Ада көрбөспөң огул
көөр, не көрбөспөң кызы көрө деп
чүве бо-дур—деп хайныккан болу-
н олурган. Илеткелчи Совет Тываның
козээ ажил-агынын челишкенин,
эриңи, бо аразында Бистин областы
эргий хан, бо-дур, көрдүңөр бе дээ-
ниң чугаалап турган. Малчынын
сагымында ол илеткелчи биле кады
тороон Совет Тываның базы-ла эр-
гий хан, хамык малчыны эш-оору-
биле чугаалап чоруп турган
ышкан болган.
— Бир хойдан алыр дүк кыргы-
лаз эскер, 100 баш төртүр хойдан
чаш тол камгалал алчыр көүдөң.
Эрзин, Овур, Бай-Тайга районна-
рын колхозтарыңда, «Элегес» со-
хозта түннелдер өөрүңүчү болуп
турар,—дээрге, малчыны иштинде
«О хай, Бай-Тайга!» деп каттап-
таш, улам сорул кирип келген.
Илеткелчин областың муракчы хой-
жулары аламынган.
— Овур районуң «Торгалыг» кол-
хозтун хойжусу эш Комбуй-оол
бир хойдан 5 кү дүктү, «Элегес»
сохозтун муракчы малчыны Чооду
Чалбаа 100 баш төртүр хойдан 109
хураганын ап турар,—деп демде-
гээң.
— Ол-ла болгай, ший сорултуг
элер деп чүве ол-тур—дээш, бодо-
лун шүтүлүп олурган.
— Бай-Тайга районуң «Мурак-
чы» колхозтун муракчы калыңы
эш Хомичук Очур-оол каадаган
малчыны смирттылганын улуг арга-
лаа биле билген.

алы база үндү... Бичаарга-ла шору-
дур бис—деп чамыла эки шекес-
тей каапкан, малчыга сымарган.
— Ам-лаа ырак... Мырынай бүгү
чуртка димиреп турар кылдыр
ажылаар херек.
Президиум столунда даргалар
малчыне кезе кайган, оон айтырып
олурамыз:
— Че, эш Маадыр-оол, силер
кадыг көрүгүдүргүл болдуңар?
Ам планыңар чүр?
«Найралдыг» малчыны ол айтты.
рыларга бодуң харылап олурган
276 төртүр хойдан 300 хураган
мын камгалал алган бис, 12 хой
ийистээң. Хой бурзуңдан 1 кү 600 г
дүктү кыргып алган бис. Ам 100
баш хойдан 100 хураганын, бир
хойдан 2 кү 500 г дүктү алыр деп
бодуң чүве болгай. Сөзүңге ээ
бодуң-даа шыдар мен—деп ишти-
ле чугаалап олурган.
— 1948 чылдан бээр хой-ийиниң
малын маллап, кадык-малчын бооп
келдим. Баштай 7 чылды дүзүзүң-
да ошук кадык чорудуп, 1955 чыл-
да районуң менээ аас-кежиниң көрү-
гүзүр, Москвага, Козээ ажил-агы-
нына делегелгениңе аккурсыдалыг
чоруткан. Бо кыраң намызды мын
Төрзүн чурттуң изиг чүрээ—улуг
Москва хоорайың-даа, улуг челин-
кинериниң делегелгениңе улам чырып
келген чүве болгай. Ам база бир ма-
галыг, өөрүшкүдү чүвенин көрүп,
дынап олур мен. Ам шаянал Тукту
хүдээп четпирде, ону чүге салыр
боор. Ону салбас холдар бо олуруп
тур-ла. Ону шыкымын дээш берген
эвес—ышкымыс ону. Мен-даа ажы-
дыл-биле быжыг туттур мен.
Малчыны иштинде мынчаар бодоп
олурда, эш Тока Бистия аалымыс
эш Казының сөс берген. Ол чели
чылын баштайгы чылымын ийги
кварталында социалист чарыкы
тилкиски болуп, РСФСР-ниң Минис-
трлер Чөвүлелиниң Сибирь кезээне
ийинер Кызыл ту-буге болгаш
100 муң рубль-биле шаяналка Со-
вет Тываның бүгү ажил-ишчи-
лериниң СЭПН Топ Комитетинин
болгаш РСФСР-ниң Министрлер
Чөвүлелиниң өмүзүңдөң чертеки
изиг байырын челирген. Кызыл ту-
ту эш Токага хүдээлгел берген. Эш Тока
тукту ошканга, кижикан тутканга.
Азын бирикит, адыл салбактыг
Кызыл ту-буге болгаш 100 муң рубль-
биле панададып тур бис.

кээп, динмиттиг адыш часкай,
«Ура!» дилип байырдал турган бис.
Ол өйдө ажил-ишчи кижиге бурзу-
нун чүрээ дымзын-биле сол, өөрүшкү
алай ышкан чалып турган. Бүгү
Совет Тыва алыш часкай байыр-
дал турган, Эш Тока туку таванга
чалаттарга, ол өндүр чаагай ки-
сик, Совет Тываның кырын шыва
алы берген ышкан болган.
«Ах, мээң урууларым база маңа
турган болза!» деп, малчын ол ара-
зында аалыңга челир каш-даа онда
ужуда каапкан.
Эш Казының тукче айтканга, бо-
дунуң чугаалыңа мында дээң:
— Көрүңөр чээ! Чели чылдың
баштайгы чылымын ийги кварталы-
нын силерде түннел бо-дур. Моңу
челал алган Совет Тываның
ажыл-ишчилерин—хайгамчыктыг ки-
жилер-дир. Бо тукту салбас дээр,
СЭПН Топ Комитетинин ам болу-
нобыр-декабрь Пленумунга болгаш
Совет Тываның 15 чыл болган онда
алдар кылдыр чаа-чаа челигенин,
нердиг болууларыңа хүдээлгел!
Малчынын өөрүшкүзү ажа хөөрөп
турган, Тура халааш, ол өөрүшкүнү
илердикенин бургуңаар челип тур-
ган.
Районнарын толээрлер!—Бистия
эвээш биче-даа болза Төрзүн чуртка
кылып каан ажилымысты үнелер,
көргүскен дугайында Бистия Топ
Комитетиниске болгаш Совет чааза-
лыга артыг өөрүп четпиргенин
илердип тур бис!—дээш, ол тукту
быжыглаан чаа-чаа бедиктен хү-
дээлгелериң ап, социалист чарыш-
тын чаа чалбымың кылып тургу-
лаң.
Малчыны эш Маадыр-оол база-ла
чаа сорул-биле хайыгып, ол ишти-
риниң согулге каттыгып олурган.
«Элегес» сохозтун муракчы хой-
жузу эш Чооду Чалбаанын чаа-
быштыг чугааны хуралдыг кижик-
чилер чаа чалгытгы хараа туткан:
— 1960 чылда 100 баш хойдан
110 хураганы, 1 хойдан 5 кү дүктү
алыр мен дээш, социалист чарыш-
ка «Өөк» сохозтун муракчы хой-
жузу эш Сүрүңүн кыйгырап-дир
мен.
«Моңу изин мен база иштеп ко-
рей адыр!» деп эш Маадыр-оол
иштинде бодоп олурган. Мен-даа
ситкуну ажил-ишке көртүзүп ко-
рей.
Сөс ап байыр, элзегин ийги
билең.

дан ажырбас дээр ажылдарын
чугаалап турган.
Бо чылдың ийги кварталында эки
түннелдерин челип алган районна-
рын болгаш көзээ ажил-агынын
муракчыларын, партия, совет ак-
тивтерин СЭПН обкомун болгаш
обкомуксун акшалар-биле шанаан.
Ол шанаалдар чаа-чаа кууженин
киржеге база-ла кий деп турган.
Тукту туудуп келгенер областың
бүгү ажил-ишчилеринин өмүзүңдөң
ден чаа социалист хүдээлгени
хүдээп алган. Малчыны эш Маадыр-
оол мындагы мындагы хүдээлгени
думчуңаа кертп ап олурган:
— Бо чылдың төңүзүңгө челир
колхозтарга болгаш сохозтарга
ең буудурниң 1,6 катал, сүтү бо-
гаш дүктү 1,3 катал көүдөлдөр,
мийистиг боду малдын санын 15
хуу, хойларын 20 хуу, хаваннар-
нын 30 хуу өстүр.
— Ы-и, хойларың 20 хуу өстү-
рер-дир эвээс—деп малчыны ма-
лап олурган.
— Бир хойдан ортумак дүк кыр-
гылазын колхозтарга 2 кг, сохоз-
тарга 3 килограммы алыр.
— 2 килден чөдө ажа-дыр-ла.
Мынчангаш бис 1959 чылдың козээ
ажыл-агы талазы-биле сорулдары-
ның Совет Тываның 15 чыл онда
укуштун—октябрь 1—15 челир кү-
нелде алган турарын хүдээлген бис.
Шилчир Кызыл тукту хүдээп
алган ол байырдыг хуралды хараа
чугаалыңа эш Тока мында деп кий-
гырган:
— Бистин областың ажил-ишчи-
лерин эвээш биче-даа болза кыл-
дыр ажил-ишчи бо хире уду-биле
үнелер, улуг шаяналды тывыска
дугайында СЭПН Топ Комитетинге,
Совет чаазамакка Бистин областың
ажык чоннарынын өөрүп четпир-
генин илеретпешин, моон синаар-лаа
улам кызылмай ажилдал тургаш,
ол улуг илеткел херек кырыңа
бүзүрүдүрүлгө илеретилеңер!
Бичангаш бо Тукту кым

Кыдат Улус Республиканың 10 чылына уткыштур

Чаагай херектерниң дүжүдү

Сяо Сань (Эми Сяо)
кыдат чогаалчы

Мен чуртум магаданың хуңерде чурттап турар. Күстүң элек чаагай дүжүдүңе чон өөрүр айның байыр-ламы бо чылын сеткил-сагыш серген келир өскө болушкуннар-биле каттыккан турар. Күстүң байыр-ламында кижилер дүңкү селгүстөшкөннөрү кылым турган, дээрже, Чениң өдөрүнчү Айже көрүп турарлар. Бо уаада мөөң чуртумун кижилери Айже оза сонугура-биле көрүп турарлар: кижилер буюу совет коммунисттик ракетаның барып дүңкөн чөрин бодол турар. Кижилер Айда совет коммунисттик дугайын, Айда четкен баштайгы ракетаның улут аямы—совет кижилер талу-биле салып уаагурунун дугайын бодол турар.

Айның байыр-ламында кижилер база бир магаданың чаагай мезгил—«ТЭ-114» деп совет агаар төрөгитин СССР-ниң Министрлер Чөвүдөлүниң Даргазы Никита Сергеевич Хрущеву чедирип, америка черде барып хонупкан.

Ничанган Айның байыр-ламында Кыдаттын улауу чымчирге будуктары калайып келген кыштарже көрүп, тараачылар ристин чаагай дүжүдүн ажаап ап, ногааларың чыраа савалар кудумчуларын дөпүп турар бо хуңерде бистер өскө дүжүтүң дугайын—Совет Эвилелиниң тайбына ынакшылык даштыкы политиканың чаагай херектеринин дүжүдүңү дугайын бодол турар бис. Никита Сергеевич Хрущевтун Каттыккан Штаттарга чоругазынын түңнелерин ыңдыр дүжүт болдурун турар. Чыгыш күсө бистер өөрүш-сөөк, улустар аразынын харыза-ларында тыткан турар өскө чыгыш дугайын бодол турар бис. Ол харызаалар хей чылдарда «сөөк дайыны» дөжүңү кыстырып турган, ынаага ам ол дөш тайбына ынакшылык дөжүдүңү күчүлүг чүткүшкүңүңе чара-буза чүткүдөр уаага таварышкан.

Айның байыр-ламында бистин база бир өөрчөн чүвөстүң дугайын—«Ленин» деп атомодуңу—буаду дөш чара чүткүшкүңүң баштайгы экинчилерге кирген дугайын чутулакан турар мен. Ол дөжүдүңү болза чыгыш чонорынын улут баштыкынын, миллион-миллион кижилерге эрчим ынак Владимир Ильичин азын өдүлөң болгай. Ленинин революстук теориясы болган практика Чоң чүткү отурун көдүрүшкө дөш улут ролдуг болган. «Ленин» атомодуңу далайын чалгыларын чарып, дөштарын өтүр чара чүткүп, ыраакы Сонгу чүткү чыгырып алыр дугайында кижилер төрөгитинин күзөли ботландырын. Ол кире күчүлүг дөжүдүңү алган өрөс-индил сонгу-чүткүлөргө кыдат улус бодунун өң эки ниг байырын чедирип турар.

«Ийн» аас-кежиктер ийилең экинчилер» деп кыдат улустуң өлөгөр домба бар. Амдырал бо өлөгөр домба бодунун чутула экинчилерин кийрген. Бо чылын бистин бажынымыска ийн эвес, а дөрт аас-кежиктер кирип келген. Ол—Никита Сергеевич Хрущевтун океан мыдыче аян-чорук, ол чорук бүтү кижилер төрөгитинин кичээлгитинин төвүндө турар турар. Ол—совет эртемниң кайгамчыктыг чедирипти.

«Правда» арыннарында парлаан фото-чуртукта менч көрүңгөн хулуңурун шырлайып утагыр кижини дораан-на танып кагдым. Фото-чуртуктан аадаа «Кооператив» дарагы Л. Пайцон» деп бажымыз мөөң бодолуңу бажыткан. Мерсербуртун чогууда Шарфетке кедээ ажал-агый буюрула кооперативне совет кедээ ажал-агыйнын төлөдөр-биле кады чоразымын, төлөдөрлүн баштыкы, СССР-ниң кедээ ажал-агый министри В. В. Мавкозичинин В. Пайцон-биле беседалары, Фридрих Энгельс атыг кооперативте өскө-даа шыгаралары кижилери-биле төлөдөрлүн ужуру-жымыннарны сагымга кирип келди.

Кооперативти алдары республиканың барык буюу кедээ ажал-агый-ларынга чара кудура болур кукуруза тарылаларын калбартыр дөш ГДР-ге шимчээшкенин оон өгөдөлчү болган чылдарда эгелеш. Ол кооперативке Н. С. Хрущевтун дораанын болган оон улуттукчуларынга чамдык элөөн унелгит сумелерин бергенин сөөлдүңүк кооператив улам дөштериниң суралгы аларган. Иччала-даа мурнакчы болурунун мурнуна кооператив, оон кижилери немек көлөңин социализмни орун-биле хөдүкчелерин уаа турган дайынын улаурун, кооперативти улуттарга бодолуру дөш демиселдин берге оруктарын ажал өрткөн.

1945 чыл. Потсдамга эвилелчилер аразынын дугуружаларында чала-а э салынган. Ол дугуружаларың агаар кыктеринин, улут монополияларын өргө-чазыраан кедээ уулакан чок кылып уаагурун турган. Германиянын чон кенинге

лып турар хуңериникинге кыдат улус чүрктин ханымыдан байыр чедирип турар. Совет Эвилелинин чорун турар улаанышкыныче бистин чүрктенис хуңурун турар деп чутулаан турар бис. Кыдат улус бодунун акымы—совет улус-биле чамдык олурута турар келген, бөгүн даа чамдык олурута турар турар, мөөң-даа сонгаар чамдык олурута турар деп кыдат улус тайбынын дайымынгарга чутулаан-даа, сагындырып-даа турар.

Тайбың дөш улустарың шимчээшкени барымы талкы политиктерин эң-не улут туралыгар бестин төп көрөйүн барып шыдаас күчү болу берген. Кыдат Улус Республика бодунун алдарың оон чылын оон дөжүдөлүшкөн, чад дайын чөңгөз-аиның айымынга улут шимитирин демисеип турар Совет Эвилелиниң тайбында ынакшылык бажымынгарын бүрүң-биле дөшкүп турар. Барымы чүктө ажаа кым-на чыгыш дугайын бодол, ол кижилер Кыдат Улус Республиканын күрүңе ажалдакчыларын чутулаан дугайын, Аньшанын болган Шанхайн ажал-чымынгар-биле, Пекинде болган Уханьда туруткучулар-биле, студенттер-биле болган тараачылар-биле, кыдат улустун бүтү төлөдөрлөрү-биле чутулашкы.

Кыдат улустун оза өөрүр барымдаасы бар. Кыдат Улус Республиканын оон чыл өнүгү байыр-ламында биске Никита Сергеевич көрөдөрүн оон бодунун чутулаан дугайын биске кайгамчыктыг хуңерде эрчим аалчыны хулуңу аларымы биске кайгамчыктыг өөрүчүг. Байыр-ламың студент бодунун ас-кеткиң болган эң эки өнүгү-биле кады олурудан эки чүвө кайла босор.

Экинче чедип келир аас-кежиктер дугайында өлөгөр домакты база катан өскертпиз өдөрлөң башка калчазар, ажаа бир экинчилер кирип, бажымыз аас-кежикти немээр алаар. Ол аас-кежик болза Никита Сергеевич Пекинге чедип келген, бистин бажынымыска кирери дөртө аас-кежик-тир.

(«Известия» солундан).

Кыдат Улус Республика. Чуртук улуттук бодурула туудуларынга Совет Эвилели улут дузаны чедирип, Кыдат амы уениң чаа техникаларын чорудуп, совет тускай эртемчилер кыдат элтеринге боттарын дуржулаан дөшкүп берип турарлар.

Чурукта: совет тускай эртемчилер А. Л. Кан Аньшанын металлургия комбинатынын прокат станын ажалдакчыларынга чаа техниканы шимчээдип алырынга дузалайып турары.

ГДР-ниң мурнакчы көдээ ажал-агый кооперативи

Чер реформазы чорудуп эгелеш. Ол кампания Шафетке арай-ла четкелек турган, ычанган ол чериниң помещики Хохейм чөдөннөрүн савалаттынын, шартыгынара ба-ла-ла далайып турган.

Хохейм баштайгы согуштун оон бодура-даа турган талзындыл таварышкан. Оон бодунун мурнуна турган өргөдөлчү Никита Сергеевич Хохейм чөдөннөрүн чорудуп дөш кампаниян баштап турар деп Хохеймге дыңаткан. А каш хонган-ла көдөңин барык буюу чуртукчулар Шафеттеги топ шөлүң чыгып келгенер. Тус-тус бажылашкы эгелеш. Ону шагда бээр тараачынар хей-хей маргыздалы ийригилерин шимитирээрине чамдык кыдыр арга-биле чоруткан: кым Хохейм дөш бажылар болуп, ол кижилер оон талзында, кым Шербе болган чер реформазы дөш бажылар болуп ол кижилер солалы талзында турган деп. Иччала-даа «чер реформазы» деп сөс чүткө хей эвес кижилерге билинер болган хей нуруузу ону бузурел чөгү-биле көрүп турган. А каян реформаны чоруткан сөөлдүңү Барымы Германияже Хохейм дөш чоруп барган.

Шафеттеги төвүндө чаа алдарың өгө ажалыгын. Баштайгы үдөрлөргө таварышкан кулактар дөшүр бөөрүн күзөйиң турган. А хөдөштерде хаварык күш-ажымы хөдөрлөңдө өскө чүтү-дөш болгай. Кулактар Шафеттеге кедээ ажал-агый буюрула кооператив тургузарыңа бүтү-ле күш-өдөр-биле шалтың чедирип орадашкан, ычанган олар баштайгы үдө оңу чедип ап-даа турганнар.

1953 чылда эң-не дерин кулактар Барымы Германияже дөшүп үнөп сөөлдүңү, чүткө мичаада хөдөш тыныш эгелеш. Оларын чамдыктары мындыг бажымынгар арттырып кааш барганнар: «Бис база катан келер бис» (бизимең дөшкүдүңү чыда-биле өтүр шамчы каан чүрөкти чүрүп каан болган). Пайцон бодунун кооперативинин төвүндү биске чутулаң бербишкан, кооперативти баштаар чериниң бажымынгар чыгыпган тараачыларын каткымы-биле мындыг сөстөрүн немей тыртып кагды:

— Олар боттарынын маңа катан келериниң үзүн бажымынгар ийрип утканы харадакчы-дыр. ычанган оларын төлөңгит уткучурун бистин бөтөлетер арга-биле болган. Иччала-даа олар биске 700 гектар черин арттырып кааш барганнар. Бис ол черин боду-дүстүң 800 гектар чериниң күзө-дүн-биле каткыштырып алган бис.

Кулактарын дөшкөн чорук амык кооперативти оон мурнуна тургуз-туңган сорулганын чүткө чамдык сөзүндөң алдырған деп Пайцон чу-таалды. Ажал-агыйн көл ула-нышкынын дөш тывары эгелеш. «Шимитиринг аякыну тып алырыңа чылаада кукурузаның тарылганын калбартыңа эгелеш кирген совет өнүктүр дүзалашкан. Шафеттеге

кукуруза тарылганы 1955 чылда эгелеш, ыңдыг болза-даа ол чылын чүткө каш гектарын тараан турган. Бо талзы-биле 1956 чыл шимитир-линг чыл болган. Ол чылын кукуруза-нын тарылга шөлү 60 га чедир өскөн. Ону олурулаи амы дөшөңгү-улаңчак арга-биле тарып олурут-бе деп маргыздалар эгелеш. Чамдык хөдөңдүң эртемчилеринин кичээлчилеринге чөрүштү совет колхозчуларын өлөгөр-биле дөш-бөдүн-улаңчак арга-биле олурут-теп шимитирлөөн бис. Иччала-даа чигиникчилер база сөксөзачы-нар. Олар маминалар чокка оон кал-чак олурутуру? — деп олурулаи олурут-тарылганын чамдык тал-закчылары харадакчы-биле айты-рып турганнар. Ажаа харым үр бод-баанда алдыган, ол СССР-ден чедип келген. Совет өнүктүр биске когуру машиналарын чедирип берген, шафеттечилерге үнелеп четпес ду-залакчыны көргүсөң.

Иччала-даа чигиникчилер болза-ла окургазын турган: «Сол-дүстүң кукурузанын канчал ажаап алыр эвес, көргөй-ле бис» деп чутулаан турганнар.

— Бис чадаскан эвес бис, бистин бышчы өнүктүрүн бар дөш-дүн олар база-ла утупкан—деп Вильгельм Пайцон хулуңурун-шаан, чутулаады. Бис Совет Эвилелин кукуруза ажаар комбайн-ларын алган бис. Дөш-биле чыгып-ган машиналар дүжүңе калбак

фронт-биле экинчилер кирипкенде, чигиникчилер артапкан. Аразынга атыг кижилер бөдүн-биле бажымынгар боттарын дуржулаан дөшкүп берип турарлар.

Ол-аа херек талзы-биле бур-дустарын Лоботон шериг шүтүтү 12 чылда карс бажыңаар деп шимткен. Бо чылдың июнь 18-те нинти нацио-

КНО-нун Кол Ассамблеязының XIV сессиязы

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Кол Ассамблеязының сентябрь 25-теги эртемни пленаарыг хурамында Сауд Аравия-зын болган Пакистаннн төлө-дөрлөрү политиктиг нинти чутулаш-кага санал бергенер.

Сауд Аравиянын төлөдөрлөрүн баштыкы, КНО херектеринин тал-зы-биле күрүңе министри Ахмед Шукейри Кол Ассамблеязын амы сессиязы төвүлүг кайгамчык чуту-ла болушкуннарнын үзүндө эртим турар-дыр деп демалашкан. «Дөшүг Хрущевтун Каттыккан Штаттарда келген болган дөшүг Эйнхуауэр-нин Совет Эвилелин бажы хуңурун эң-не кайгамчык болушкуннары бо-луп турар... ол дөртө бодун үе-ча-зын хуңурун төвүлүг чүткүдөр бот-болур» деп Сауд Аравиянын төлө-дөрлөрү меделешкен.

Пакистаннн төлөдөрлөрү—даш-тыкы херектер министри Мансур Ка-зыр чөпсөглөңикчилерин дөшүр айтырыгын талзы-биле барымы тал-лак күрүңелерин туруп-бодула-рын бүрүн дөткөн. Ол айтырыгын шимитирлөөн илергей-ле будула-

рун турар санады, а малайларга—улут күрүңелерин чөпсөктү күштерин болган чөпсөктү ажаа хе-вирлерин кызыр дугайында дугу-ру-жулаары 10 комитет чедип алы-рын, а оон соонда КНО-нун кежи-гүннери өскө бүтү күрүңелерин дөш-аамаал армияларын болган чөп-сөглөңикчилерин чогутур денна-дөртө чедип кызыр чорукту бот-ландыры-биле Кол Ассамблеязын тускай сессиязын ийн чыл хөмчө-дөңгө чымырар дугайында айты-рыгын көр деп санады ол кин-гөн.

Афганистаннн, Болгариянын, Даниянын, Бельгиянын, Турциянын болган Голландиянын төлөдөрлө-ри хуңуру хуралга санал берген.

Ассамблеязын индиринден чуту-латтырган бүтү чутулаага тайбың-че ханы чүткүл оза күш-биле дө-дөглөттүң турган деп Афганиста-нын төлөдөрлөрүн баштыкы Абдул Рахман Невжак демелешкен. Улут күрүңелерин улуттукчуларын аразынга шуут харылаалар ынак-шыг ири-биле байыр чедирткөн

Республиканың чазак төлөдөрлөрү сентябрь 26-да Пекинде чөдө бер-ген.

Франциянын, Италиянын, Канада-нын, Алжирин, Австралиянын, Ав-стриянын болган өскө-даа чурттар-нын коммунист болган ажалын-газы чогаалчы Н. Тихонов башта-дыр ол нинтиледик төлөдөрлөр, а ол ышкаш Профессорлорунин бүтү-дө-дөглөң федерализмниң, дөдөңгөңиң дө-дөңгөңиң демократтыг федер-ализмннн төлөдөрлөр болган оон-даа өскөдөр Пекинде моң мурнуна-ла чөдө берген.

Рурнун дагыларынын чыскаалы

БОНН. (СЭТА). СЭТА-нын коррес-пондентин Г. Гурьяновтун дамчыдып турары болза:

Барымын-герман дагыларынын удурлынышкынын хей мун кижилер кичикчил чыскаалы ам Боннда эртим турар, Рурнун бүтү райо-нарнын дагыларын мунда кирип турар. Хөмүр даш сайгарылаанда ур-гүчүлөп турар кризиске улут, дагыларынын массалыг үндүрүп ту-

рарынга удур болган шахталарда «ажаалчын эвес элчелерге» удур шимитиринг удуралынышкынын Барымын Германиянын чазанга ме-делээр дөш олар мунда чедип келген.

Хорайнын кудумчулары-биле да-гыларынын төвү чок колониалары эртим турар. Олар кара туктары болган боттарынын негелдерин бижээн транспарантыларын ту-дуп алган чоруп турарлар.

Испан патриоттарны судтап турар

ПАРИЖ. (СЭТА). Франс пресс агенттелелинин Мадридтен дыңатка-нын агаар алырга, Мадридтин шериг шүтүтү Испаниянын Компар-тиянын Политбюроуңуң кежигүү Сикон Санчес Монтерону 20 чылда кара бөжыңаар деп шимткен. Бо чылдың июнь 18-те нинти нацио-

надың тайбың ажал сөксөдүмшкы-нын белеткөөн-биле холбаштыр Монтерону испан полиция туудуп хо-рудулап турган.

Ол-аа херек талзы-биле бур-дустарын Лоботон шериг шүтүтү 12 чылда карс бажыңаар деп шимткен.

Ол үдөн эгелеш, Фридрих Эн-гельс атыг кедээ ажал-агый бую-рула кооперативин амырдыныч-че кукуруза быжымы-биле синаңил кирген. Кукурузаның бодурулаи мал ажалын көдөрүргө арганы берген. 1958 чылда селестары-биле кукурузаны 200 гектарга тараан. Гектар буртуңге 700 центнер чедир ногаан массаны өстүргөн. Кукуруза-нын негелтеринин ачындаа кооператив бүтү малын бодунун чөм-пери-биле бүрүн хандырып турар.

Сөөлү чылдар кооперативке улут үдөңгөдөр чылдары болган. Ону үдөңгөдөр тургускан үзүндөң бээр оон кежигүннерин саны 12-ден 522 кижиле чедир көвүдөн, а чер шөлү 120-ден 2520 га чедир кал-барган. Ам оон чериниң шөлү Ша-феттеге кедээ ажал-агыйн ажал-агый бүтү шөлүң 90 хуузу ботол турар.

Шафеттеги Фридрих Энгельс атыг кедээ ажал-агый буюрула кооперативин алдары өлүп турар. Кукурузачыларын дуржулаан өн-өрлөп ап, ажалыгар-биле ГДР-ниң бүтү окруттарында, а ол ышкаш өс-кө-даа социализмни чурттардан тө-лөдө Шафеттеге көзүп турар Кооператив бүтү республикага кедээ ажал-агыйн мурнакчы дуржула-ның буаду унверситетин апарган.

В. ИВАНОВ.

Каттышкан Нациялар Организациязынга бодунун черин Кыдат ээлээр ужурлуг

Баштайгы шойну берген

ПЕКИН. (СЭТА). Совет Эвилели-нин дузасы-биле КНР-нун Баотоуда туудуп турар металлургия комбинатын кайгамчык улут домна стугу-зу ажаллап турар бодурулелерин саныда кирген. Стугунун ишкир хөмчөдө 1513 кубометр. Стугу баштайгы шойну берген.

ЦЕЙЛОННУН ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИ ӨЛГӨН

ЛОНДОН. (СЭТА). Рейтер агентте-линин корреспондентинин Коломбодан дыңатканын агаар алырга, сентябрь 25-те халдаш-кын болганын уламыннан Цейлон-нун премьер-министри С. Бандарана-найке сентябрь 26-нын эртемниде өлгөн.

ЦЕЙЛОННУН ПРЕМЬЕР-МИНИСТРИНГЕ В. ДАХАНАЯКЕНИ ТОМУЙЛААН

КОЛОМБО. (СЭТА). Цейлоннун ге-нерал-губернатору О. Ливер Гунетил-аке премьер-министр С. Бандарана-найкенин өдүрткени-биле холбаштыр чаа цейлон чазакты тургузарын чы-рымдыктын министри В. Даханая-кеге саналдаан.

ЦЕЙЛОННУН ЧАЗАНЫН СОСТАВ

КОЛОМБО. (СЭТА). Цейлоннун чазактын составын калгалал министри, дагытык херектер ми-нистри болган чырымдыктын ми-нистри В. Даханаяке болуп тура-га. Чаа кабинеттин кежигүннери та-гырак хүлөп алган.

Англияда шахтага болган айыыл

ЛОНДОН. (СЭТА). Глазгодан (Шотландия) келген меделештир агаар алырга дүтн Крайстода хө-мүр даш шахтазыга улут өрт үн-геш, хөмүр даш уургайыңа дораан-на калбарып эгелеш. Өрттүн тү-нелине үш чүс метр ханы черге ажаллап турган 45 шахтарлар чер иштинден дашкаар үнөр эжиткен үе кирирген. Камгалаа коман-дыларын оларже арттып кирер дээр бүтү орадакчышкыны оон дө-дөңгөндө кандыг-даа түңнелдерин бербөөн.

Обласка агаар-бойдустун байдалы

Кымыдын агаар-бойлус шимч-лөөр станциянын меделештир агаар алырга, бөгүн обласка чамдык черлерге чазакчыларын хуңу бодур. Кымыла чазактын шөлүг эвес. Хат кошкөк болган чоруту өй-тап апар. Агаарнын температурасы: обласка—13—18, а Кымыла—13—15 гра-дус чыгыт.

Реланторнун орадакчысы Д. Б. БАЙЫР-ОЛ.

1960 чылдың солуннарын болган журналдарын чагыдып алырын бо чылдың ОКТЯБРЬДЕН ЭГЕЛЭЗЭР.

Чагылганы харылаан бүтү контрлары, салбырлары, бүтү-ругелерге, организацияларда, колхозтарда, совхозтарда хей-нинти төлөдөрлөрү хулап алыр.

Солуннары болган журналдарын үзүктөл чокка алыр төлөдө, чогутур ебүңдө чагыдып алырыңа далайыңар!

Облсуюнчөпчөт.

Помидорлар

Помидорлар амы томаттар болза, паслен деп үнүштерге хама-ры, ол үнүштерге картофель, баклажаннар, тарымал переттер база хамаары. Помидорларын төрөөн чери Перу (Мурну Америка) болур.

Бистин чуртувуска помидорлар бир дугаарында Крымга болган Грузияга тыттып келген. Ам үдө 200 ажыг сорт помидорлар са-наттынып турар. Помидорлар амынын шымардан аныда А, В, С деп витаминерин айбо-биле бодунда шимчээдип турар.

С витамин чүткө помидорларда эвес, олардан ап турар продук-туларда чорутур. Кижэ, демир лалаларда 100 грамм томат-пасталарда 50 миллиграмм витаминер, а дөшөлөң садар томат-паста—30 миллиграмм чорутур. С витамин ол ышкаш дөшөлөң садар томат-пиреде, томат чулуунда база чорутур. Кижиге хонукта ол витамин 50 миллиграмм херелеттинер.

Гемоглобинин тытырыңа өргөжөк чутула демир каттыжымы-кымы-биле томаттар байлак.

Томаттарда ол ышкаш чигир база чорутур. Оон саны агаар-бой-дустан, а ол ышкаш быжып турарын үзүндө агаар-бойдустан хамаары. Дөжүңе быжып турар томаттарда чигир дөшүңдө ады-рып алган соонда бышкан томаттарга бодарга хей болур.

Огуруттерге бодарга помидорларын хөвүлү 2 катан хей. Шаанда помидорларга цитовел кислоталар хей деп турган. Сөөлү үдө шимчелөөдөр томаттарда шавел кислоталарын чүткө ил-бар, ычанган ону аарыг кижилер чил болур деп чүвөңи көргүсөң.

Томат чулуун амчилерин томуйлаанын агаар ажаллап бо-лур. Чулукут хуңде 5 катан 1 стаканнан ижер.

Тыва областың Санитар-чырыдышкын бажымы.